

**Рецензия на магистърската теза на Иван И. Илиев Двезичен речник
на житието на Света Петка от Патриарх Евтимий, преведено на
латински от Рафаел Левакович. Научен ръководител: доц. д-р
Маргарет Димитрова**

Обсъжданата работа се състои от увод – теоретична част /3 – 8 с./, описание на структурата на съставяните речници /8 - 11/, списък на съкращенията, последвани от старобългарско-латински речник /12 - 32/, латинско-старобългарски речник /33-54/, библиография /55 - 56/, общо 56 с.

Обект на работата е Житието на Света Петка Търновска от изданието на Виценцо Вукович от 1547 г. Разглежданият текст е съкратен вариант на житието на светицата от патриарх Евтимий, съставен от йеродякон Мойсей. Дипломантът се позовава на Е. Мирчева /2001/, че тази редакция намира широко разпространение през следващите векове. Като една от най-популярните светици в източноправославния календар, Св. Петка Търновска се чества на 14.X., смята се за закрилница на Асеневици и е патрон на старопрестолния град.

Дипломантът прави историческо въведение. През 17 в. Римската курия прави опити за засилване на влиянието си на Балканите. Виден представител от този период е Рафаел Левакович, активна фигура от литературния и църковния живот на Балканите и българският католик Петър Богдан от Чипровци. Авторът твърди, че съществуват сведения за превод на текста на латински език между 1638 и 1640 г., обсъден и извършен от двамата. Причините за превода се търсят в оказването на подкрепа на поробените балкански народи чрез сближаването им с католицизма.

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.3.06-0024/2012
„Информатика, граматика, лексикография”
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

И. Илиев прави кратък коментар на стила на оригинала и преводния текст. Преводът е пръв и последен от този характер, публикуван е в *Omnia Catolica* и е доста точен по отношение на оригиналния текст. Житието на Света Петка е написано според представите на патриарх Евтимий и е повлияно от традициите на исихазма за съставяне на богослужбни книги, характеризира се с голяма степен на гърцизация. Оригиналът и преводът имат неизбежни различия в стила и словесната практика и са различни в голяма степен. Езикът на патриарх Евтимий от стилистична гледна точка е пищен, характеризира се с повторения и патетичност. Езикът на Левакович се характеризира със синоними, като по този начин се избягват повторенията от /старо/българския текст. Изреченията в преводния текст са дълги с подчинително наклонение и сложен синтаксис. От своя страна старобългарският текст е с много причастия, което характеризира исихастите, пишещи на гръцки и среднобългарски. Езикът на превода е със спрегаеми глаголни форми и три пъти по-малко причастия в сравнение с оригинала.

В езика на оригинала *Dativus Absolutus* съвпада с латинската конструкция *Ablativus Absolutus*.

Целта на коментираната магистърска теза е изработването на старобългарско-латински и латинско-старобългарски речник на текстовете по изданието на Боландистите в *Documenta catholica Omnia* и екземпляра в НБКМ.

И. Илиев формулира особености на превода на лексикалните единици в превода от гледна точка на морфологичните им особености.

1. На първо място посочва запазването на рода на думата в оригинала и превода на латински при съществителните имена на – ица, които се превеждат с латински думи женски род, които окончават на *-trix, tricis*, например *кръмителница ж. р. – gubernatrix, cis f.*

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.3.06-0024/2012
„Информатика, граматика, лексикография”
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

2. По сходен начин имена от мъжки род, завършващи на **-ѣцъ** се превеждат с думи мъжки род, които окончават на *-tor, toris*, отново изравнени на ниво основа, суфикс и склонение, например: **самодръжъцъ м. р.** – *imperator*
3. Думи от *i* кратки основи, абстрактни съществителни, се превеждат с думи, завършващи на *-tas,-tatis* или *-tia* от женски род: **нѣмоштѣ ж. р.** – *fragilitas, tatis f*
4. Абстрактните и отвлечените съществителни имена от среден род се превеждат с имена от среден род: **вѣзмлъвнѣ ср. р.** – *silentium, ii n*
5. Думите с отрицателно значение, започващи с **вѣз-/вѣс-** и **нѣ-**, се превеждат предимно с думи, започващи с *in-/im-* на латински: **вѣзмѣрнѣ прил.** – *intolerabilis*.

Посочените случаи могат да се смятат за последователни закономерни съответствия при превода.

По-нататък дипломантът се спира на случаите, в които старобългарските думи се превеждат с редица синоними на латински .

Например: **дѣланинѣ ср. р.** се превежда с четири синонима: *ratio, .onis f; acta, -orum n; gesta, gestorum n; operatio, -onis f*.

Като правило, сложните думи се предават със сложни латински думи с известни изключения.

Интересно наблюдение е, че в превода не се налага калкиране на българските думи поради наличието на вече изработена терминологична система на думите, свързани с християнството.

Отделна част от работата е посветена на структурата на речниците.

Старобългарско-латинският речник е азбучен. Думите са етимологично нормализирани. В скоби са дадени намерените форми в Житието, написано на ресавски правопис.

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.3.06-0024/2012
„Информатика, граматика, лексикография”
 Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
 Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
 съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

Съществителните имена са дадени в именителен падеж, посочен е граматичният им род.

Глаголите са в инфинитивната им форма, добавени са формите на първо и второ лице. Останалите граматични форми са дадени с курсив.

Латинско-старобългарският речник също е азбучен. Омонимите от текста не се разглеждат отделно, дублетните форми се дават в скоби.

Съществителните имена са в именителен падеж със съответния завършек на родителен, така се отбелязва и склонението, отделно има буква за рода на името.

Прилагателните имена са в именителен падеж единствено число. Изписват се родове само ако прилагателното има неправилни форми.

Глаголите се въвеждат в 1 л. единствено число сегашно време, както е прието в латинските речници за разлика от старобългарските. Правилните глаголи са само в 1 л., неправилните – с всичките си форми.

Наречията са дадени като отделни лексикални единици; предлозите, личните имена – също. За устойчивите съчетания има собствени статии.

Магистърската теза на Иван Илиев показва задълбочен лингвистичен подход, уместно ситуиране на изследването с оглед на изработването на двуезични речници на /старо/български паметник и превода му на латински език. Работата е особено ценна с практическата си ориентация към съставянето на речници, които могат да бъдат част от изгражданите в Софийския университет бази данни на старобългарски паметници.

Текстът би могло да се усъвършенства с оглед на отпечатването му или поставянето му на общ достъп в интернет, като се уеднакви използваната терминология, например, „старобългарски език” вместо „славянски език”, или с уточнение „среднобългарски език”. Коректността към различните теории изисква подобни поправки.

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.3.06-0024/2012
„Информатика, граматика, лексикография”
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

Приложеният подход за нормализиране на правописа в случая може да се смята като един от възможните подходи при правене на старобългарски речници за определени цели, в дадения случай двуезични.

Изготвената магистърска теза очертава научноизследователския профил на дипломанта.

доц. д-р Палмира Легурска

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.3.06-0024/2012
„Информатика, граматика, лексикография”
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд